

KIRGIZISTANDA SİVİLLEŞME SÜRECİNDE ETNİK FARKLILIĞA DAYALI ÖRGÜTLENMELER¹

Samagan MYRZAİBRAİMOV*

Bağımsızlık sonrası Orta Asyadaki en demokratik ülke sayılan Kırgızistanda sivilleşme süreci hızla gelişmiştir. Bunun sonucu olarak uluslararası sivil toplum örgütleri, dışarıdan destek alan yerel sivil toplum örgütleri aktif faaliyet içine girmişlerdir. Devlet yönetimi de bu tür faaliyetlere hukuki ve siyasi açıdan destek vermiştir. Bu tür örgütlenmeler içerisinde etnik farklılığa dayanan sivil kuruluşlarını da sayabiliriz. Yüz elliden fazla etnik grubu barındıran Kırgızistanda bir çok etnik gruplar örgütlenerek kırgız toplumunda önemli bir yer tutmuştur. Bu örgütlenmeleri sadece insan hakları açısından değerlendirmemek gerekir. Bu tür örgütlenmeler devlet yönetimi tarafından da desteklenerek ülkedeki barış, kardeşlik ve sosyal hakların talebi ve gerçekleşmesine sağladığı katkıların ötesinde, yönetimin siyasi çıkarları için de uygun bir etki alanı haline gelmiştir. 1993 senesinde oluşturulan Kırgızistan halkları meclisi birliği etnik farklılığa dayalı sivil toplum örgütlerini bir çatı altında birleştirmiştir. Bu birlik de devlet yönetiminin siyasetini destekler nitelikte faaliyetlerde bulunurken, son dönemlerde daha bağımsız çalıştığına dair verilere rastlamaktayız. Devlet yönetimini doğrudan desteklemese de devlet politikasını desteklediği günümüzde de görülmektedir. Bu birlik genelde kültürel faaliyetlere ağırlık vermektedir. Fakat özellikle seçim dönemlerinde bu tür örgütlenmelerin belirli grupları desteklediği görülmektedir. Kuruluş ve faaliyet nedenleri ne olursa olsun bu tür örgütlenmeler Kırgızistan'daki demokratikleşme sürecinde olumlu etki edeceği aşikardır (Амердинова М.М. Самосознание и современность. Бишкек – 2002, с.86.).

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra etnik azınlıkların oluşturduğu ilk sivil toplum örgütlenmeler Kırgız Cumhuriyetinde gerçekleşmiştir. 22 Ocak 1994 Cumhurbaşkanı Askar Akaev'in inisiyativiyile Kırgızistan Halkları Assamblesi (Kırgızistan Elderi Assambleyası) oluşturulmuştur. Assamble Kırgızistan halkını oluşturan etnik grupların etnik çıkarlarını ifade etme ve bütün halkların birlik, kardeşlik ve dostluğunu sağlamlaştırmak amacını taşımıştır. Assamblenin oluşturulması sovyet sonrası bağımsızlığını kazanan devletler için yeni bir uygulama olmuştur. Kırgızistandan sonra bu uygulamayı Kazakistan, daha sonra Rusya takip etmiştir (Садвокасова А.К. Глобальная конференция: «Управление персоналом государственной службы: состояние и перспективы», <http://www.group-global.org/ru/lecture/view/4197>, 24.09.2013).

Assambleye (bölge açısından) ulusal statüye sahip etnik gruba dayalı 28 örgüt üyedir. Bu örgütlerin her biri kendine özgü ilgi alanı olan ve aynı zamanda (ve temelde) barışın yerleştirilmesini, korunmasını ve halkların birgiliğinin güçlendirilmesini, kültürel çeşitliliğin hoş görü temelinde geliştirilmesini amaç edinmektedirler (Омуралиев Н.А. Пятый, шестой и седьмой периодические доклады Кыргызской Республики о выполнении Международной конвенции о ликвидации всех форм расовой дискриминации (включает в себя период с сентября 2007 года - по конец мая 2011 года) // Национальные периодические доклады по исполнению обязательств Кыргызской Республики в рамках договоров ООН по правам человека. Бишкек: МИД КР – УВКПЧ ООН, 2011).

Bunun yanında 'Çok çocuklu aile' vakfı da assambleye bağlı bir kurumdur. Şu an itibariyle ülkenin güney bölgesindeki Oş ve Celal Abadda birer şubesi bulunmakta, kuzey tarafta ise Tokmak şehrinde 15 etnik-kültürel oluşumla faaliyette olan 'Dostluk evi' bulunmaktadır (<http://www.assembly.kg>).

¹ Bu makale, 11-13 Mayıs 2014 tarihinde Eskişehir'de düzenlenen 'Türk Dünyası Sivil Toplum Zirvesi' nde bildiri olarak sunulmuştur.

Günümüzde Kırgızistan Halkları Assamblesine üye olan sivil toplum örgütleri:

1. Azerbaycanlıların 'Azeri' sivil toplum kuruluşu (STK) (kuruluş yılı - 1992)	17. Almanların 'Kırgızistan Almanları Halk Meclisi' (1992)
2. Emenilerin 'Nairi' STK (1996)	18. Polonyalıların 'Odrozdenie' kültürel-Eğitim Birliği (1998)
3. Beyazrusların 'Svitanak' STK (1993)	19. Rusların 'Garmonia' kültür merkezi (2006)
4. Bulgarların 'V'zrajdane' (2008)	20. Taciklerin 'Rudaki' (2006)
5. Gürcülerin 'İveria' (1997)	21. Türklerin 'Kırgızistan Türkleri Birliği' (1998)
6. Yunanların 'Filia' (1995)	22. Tatar-Başkırların 'Tugan El' kültür merkezi (1989)
7. Dunganların 'Kırgızistan Dunganları' (1994)	23. Uygurların 'İttipak' (1989)
8. Dağıstanlıların 'Sadaka' (1994)	24. Ukraynalıların 'Bereginya' (1993)
9. Yahudilerin 'Menora' (1989)	25. Özbeklerin milli kültür merkezi
10. İnguşların 'Vaynah' (1995)	26. Çeçenlerin 'Bart' kültür merkezi (2001)
11. Kazakların 'Kırgızistan Kazakları Birliği' (1994)	27. Çeklerin 'Nazdar' (2003)
12. Kabardin Balkarların 'Mingi Tau' (2001)	28. Çingenelerin 'Romano Drom'
13. Kürtlerin 'Midia' (1993)	29. 'Çok Çocuklu Aile' vakfı
14. Kırgızların 'Tügölbay Ata' (1991)	30. Oş Şubesi (1996)
15. Korelilerin 'Kırgızistan Koreliler Birliği' (1989)	31. Celal Abad şubesi (1996)
16. Karaçayların 'Ata curt' (1993)	32. Tokmok dostlukevi (2012) (http://www.assembly.kg)

Oş Şubesindeki kuruluşlar:

Oş İl Özbek kültür merkezi	Etnik Rus 'Sodrujestvo' Birliği
'Otan' Kazak kültür merkezi	Türk Kültür merkezi
'Amanisa' Uygur kültür merkezi	'İlkaim' Tatar-Başkır millî kültür merkezi
Oş İl Alın Komitesi	'Çinson' Koreliler Birliği
'Türk Ata' Birliği	'Lölü' Vakfı
Assamble gençlik kolu	'Yagbun' Kürtler Birliği
Özbeklerin Nookat, Özgön, Aravan, Karasuu (2) milli kültür merkezleri	

Celalabad Şubesindeki kuruluşlar:

'Slovyan Diasporası' Birliği	Uygurlar Birliği
'Türkata' Birliği	'Yangi Asr' Özbekler Birliği
Tacikler Birliği	'Hoffung' Bölgesel Alman millî kültür merkezi
'İdel' Tatar- Başkır birliği	'Astürk' Türkler birliği

Tokmak Dostlukevine üye kuruluşlar:

Koreliler Birliği	Assamblenin tarihçesi
Özbek milli kültür merkezi	Ermeni milli kültür merkezi
Kazak milli kültür merkezi	Uygur milli kültür merkezi
Bereginya Ukraynalılar Birliği şubesi	'Kırgız Dili' topluluğu
Dungan milli kültür merkezi	Kalmak milli kültür merkezi
KuzeyKafkasyalıarmillikültürmerkezi	Tatar-Başkırmillikültürmerkezi
Tokmak Almanlar komitesi	Çingene milli kültür merkezi
Kazaklılar milli kültür merkezi	

7 Aralık 1993'te on bir sivil toplum kuruluşu yöneticileri etnik gruplar arası ilişkilerin masaya yatırılması ve bu tür ilişkilerin güçlendirilmesine yönelik çözümler üretmek amacıyla Kırgızistan halkları Kurultayını düzenleme talebiyle Cumhurbaşkanı Askar Akaev'e dilekçe yazarlar. Cumhurbaşkanı bu teklifi kabul eder ve Kırgızistan Halkları Kurultayını düzenleme komitesi oluşturur ve kurultay günü olarak da 21 Ocak 1994 tarihini belirler. Bu kurultayda 'Birlik, barış ve hoşgörü Deklarasyonu' ilan edilir. Kırgızistan Halkları Assamblesi tüzüğü kabul edilir. Meclis, yönetim kurulu oluşturulur ve meclis başkanı seçilir (Пути к этническому миру в Кыргызстане / Под ред. А.Алишевой. – Бишкек: 2012).

1997'de Cumhurbaşkanı'nın buyruğuyla Assamble meclisine Kırgız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı'na bağlı etnik ilişkiler ve etnik politikayla ilgili danışmanlık kurulu statüsü verilir.

18 Haziran 2011'de gerçekleşen Kırgızistan Halklarının Assamblesinin VII Kurultayında assamblenin yeni tüzüğü kabul edilir. Yeni tüzük Assamblenin faaliyetlerinin öncelikli kriteri olarak uluslararası İnsan hakları anlaşması, uluslararası vatandaşlık ve siyasi haklar paktı daha sonra Kırgız Cumhuriyeti anayasası temel alınacağı belirtilmiştir. Önceden meclis ve meclis başkanı assamble yönetimindeyken sonraki tüzüğe göre Yönetim kurulu ve yönetim kurulu başkanına yönetim hakkı tanınmıştır. Yönetim kurulu beş komisyondan oluşmaktadır. Bunlar: a. Kültür, eğitim, gençlik ve spor komisyonu; b. Uluslararası ilişkiler ve yatırım meseleleri komisyonu; c. Halkla ilişkiler komisyonu; d. Bölgelerle ilişkiler komisyonu; e. Hukuki işlerle ilgili komisyon (Амердинова М.М. Самосознание и современность. Бишкек - 2002).

Assamblenin temel görevleri ve yetkileri

- Toplumun vatandaşlık kimliğinin geliştirilmesi ve vatandaşlık görevlerin ortaklaşa yerine getirilmesi esasına dayalı olarak birlik ve ülkenin kültürel çeşitliliğini geliştirerek demokratik gelişmeyi sağlamak

- Etnik grupların çıkarlarını Kırgız halkıyla birlikte oluşturulacak şekilde desteklemek

- Etnik dil, kültür ve genel kültürle bağdaşmayı geliştirmek ve bu konuda yardımcı olmak

- Bölgesel, ilçe ve il bazında etnik grupların kendi aralarında ve diğer etnik gruplarıyla iletişim olanaklarını sağlamak

- Etnik gruplar arasındaki anlaşmazlıkların ve eskremizmin önlenmesi için girişimlerde bulunmak

- Etnik grupların haklarını korumak ve gerek devlet ve gerekse özel kurum ve kuruluşlarda çalışmasına şartlar oluşturmak

Assamble meclisinin üyeliğine assambleye üye grup temsilcilerinin yanında statüye dayalı olarak Kültür ve enformasyon bakanı, eğitim ve bilim bakanı, gençlikten sorumlu devlet bakanı, Cumhurbaşkanı'na bağlı Yönetim akademisi rektörü, Cumhurbaşkanı'na bağlı devlet dilini geliştirmekten sorumlu milli komisyon başkanı ve elaman yerleştirme komitesi başkanı otomatikman meclis üyesi sayılırlar.